

GAURKO FILOSOFIA: BESTE MUNDU BAKOAK

Gaurko filosofia ez dago goi-maillan kokatuta, berengo maillan dagoala dirudi. Ez dago filosofo aundirik, Bergson edo olakoren bat kendu ezker, eta dagoenen egazkadak be ez dira arranoaren antzekoak, urrago dagoz oilloaren egazkada laburretatik.

...

Matematikazko burubide edo lojikaren bidera sartu dira, ez Euklides'enera, ezaugarrien edo sinboloen lojikaren bide-tik doaz.

BENTHAM:(1748-1832): Onurearen filosofia (utilitarista).

Au gure aldia baiño apur bat lenagokoa da, baiña gaurkoa- ren oiñarria dalako dakargu emen.

Iraultzen aldia bizi izan zan. Alde batetik Europa'ko lan- gintza-iraultza eta bestetik Ameriketa eta Frantze'ko politika- iraultza eta or sartzen diran aldakuntza asko bere irakatsiak kontuan artuta egiñak dira.

Onuraren filosofia da berea: Gizonak atsegiña ta zoriona billatzen dauz eta nekea ta samintasuna alboratu, eta ori da beretzat moralaren edo jokabide-iztiaren ardatza, orretarako bideak agertu b ear dira filosofian: "Zorionik aundiena, giza- kirik geienentzat".

JOHN STUART MILL

Auxe da Bentham'en eta onurakortasunaren jarraitzailea, baiña zerbait aldatuta: Ez da edonista edo etsegin-zalea. Ara- zoa aztertzen ebillala kirioz gaisotu zan, 21 urtekoa zala.

Asko idatzi eban filosofiari buruz eta 1861n. urtean liburu bat argitaratu eban onurakortasunaren filosofiari dala-ta.

Bizitzaren elburua zoriona dala eta orretara doazen ekin- tzak dirala onak diño, orretara jo bear dau gizarteak bere legeakaz eta bakoitzari itzi bear dautso bide ori billatzen eta orren aurka doana galerazteko legeak egin.

CHARLES S. PEIRCE (1839-1914): AMERIKETAKO PRAGMATISMOA

Peirce da pragmatismoaren sortzaile, baiña bere idaz- lanak bera il ondoren argitaratu ziran.

Lojika'n ezaugarriak edo sinboloak artu bear dira kontuan, semiotika da filosofia. Ezaugarria bera norentzat dan eta nok artzen dauan ikusi bear da, dana gizarteko gauzea dala eta ez bakoitzarena. Orrek alkar-maitasunera eroan bear gaitu (aga- pismora), Joan'ek bere ebanjalioan diñoan lez, Jainkoa maita- suna dalako.

WILLIAM JAMES (1842-1910)

Harbard'eko irakaslea izan zan baiña Britania'tik artu eban enpirismoa ta onurakortasunaren bidea. Ideiak egiak dira, onurakorrak diralako.

JOHN DEWEY (1859-1952)

Mitxigan'en, Chicago'n eta Columbia'n irakaslea izan zan eta asko idatzi eban. Pragmatista da, baiña jokabide orren barruan instrumentalista: Ideiak bizitzarako bear diran lanabe- sak dira.

...

KANT'EN JARRAITZAILLEAK: Edesti-bidea.

XIX gizaldia edesti arloan arduratua zan, erromankerari atsegin jakolako gai ori. Orregaitik agertu ziran Aita Santua- ren edestia, Alemanía'rena, Erroma'rena, Greziarena eta abar. Baita naikoa indar izan eba edesti-elebarria.

Ortik sortu zan filosofian be edesti-bidea edo "historicis- mo".

DILTEY (1833-1911)

Auxe da edesti-bidearen iraslea, fundadorea. Bide onetako filosofoak Kant'en Kritikak onartzen dabez, burubide utsare- na (razón pura) eta egiterako burubidearena, (razón práctica), baiña beste bat bear dala diño, "razón histórica" edo edestia- ren burubideko azterketa. Edestia ez da "a priori". Ez beti a posteriori be.

Diltey'ren pentsaerak oneik dira: Edestia egiteetan ager- tzen da baiña ulertzen jakin bear da. "ermeneutika" bear dau.

Kant'en jarraitzaile barrien artean ez doaz lengo bidetik bide barrietatik baiña eta positibisten bideak alboratu nai dabez.

Ikastetxe Nagusi bitan agertu zan jokabide ori Alema- nia'n: Marburgo eta Baden'ekoetan.

MARBURGO'KO ESKOLEA: Cohen (1842-1918): Onek zientzi-jakintza zer dan azaldu nai dau, a priori eta a postero- ri'ren bitartean. Eskola orretakoak dira, baita, Cassirer (1874-1945), eta Natorp (1854-1924).

BADEM'EKO ESKOLEA: Windelband (1848-1915) eta Rikert (1867-1936). Oneik be Kant'en irakatsiak eta edestiko jazokizunak alkartzen dabez.

...

IZKUNTZAREN FILOSOFIA

Beti izan da izkuntza eta pentsakeren arteko zer-ikusiar- en ardura filosofoen artean, Platon eta Aristoteles'egandik asita.

Baiña gaur ikuspegi barriak agertzen dira: Filosofia argi- tzeko bide lez artzen dabe izkuntza eta arlo bietan arazo bar- diñak aurkitzen dabez

Anglosaxoien artean nagusi da filosofi barri au 1950n. urtetik 2000n. era.

Talde bi daukaguz izkuntzaren filosofi onetan: 1) Filoso- fiari erantzun lojika ta matematikaren bidez. Orrelan Bertram Russel (1872-1970). Au jaingo bakoa da eta Nobel saridu- na. Lojika'ko atomo ta molekulen bidea azaltzen dau (esaldi bakarrak= atomo, esaldi osotuak= molekula); eta Wittgens- teim (1889-1951). 2) Eguneroko izkuntza azterten dabe: Gerge E. Moore (1873-1958) eta Wittgenstein, bigarren bizitza- aldian.

Guztien buru Gottlob Frege da (1878-1925), Lojika mate- matikaren sortzailea.

BEINA'KO TALDEA: Oneik neopositibistak ziran baiña naziak sartu ziranean Ameriketara iges egin eben, Juda'tarrak ziralako. Ezin egin izan eben gauza aundirik: Scillik (1882-1936), Carnap (1891-1970), Neurat (1882-1945), (Hahn (1879-1934). Guztiak eukin eginbide bat: zientziak bateratu bide lez Lojika matematika artuta eta neopositibismoari jarraituz. A posteriori diran esaldiak ikusi egin bear dira egia diran, ez dago ondo arriak jausten diralako, arri au be jausiko dala esa- tea.

...

FALSIFIKAZIONISMOA: Kare propper (1902-1994), filosofo aundia. Onen ustez indukziñoaren bidetik ezin leike ezer ziurtatu. Adorno filosofoa jarri jakon aurka. Zurrak dira baiña esaldi analitikoak tautolojiak dirala-ta sintetikuen azter- tzea egiten dabe. Or dagoz Palanyi (1891-1976) eta Kuhn (1922-1996) eta beste antzeko asko, gaur be bizi diranak.

OLAZAR' tar Martin'ek